

Layihənin istiqaməti: Azərbaycanın dövlətçilik tarixinin, milli adət-ənənələrinin, elm və mədəniyyətinin təbliği

dal t.s.7.

№ 99 (1947) 28 may 2019-cu il

Söz sözü çəkər, arşın da bezi

Yaxud niyə belə deyirik?

(əvvəli ötən saylarımızda)

Öz-özünə düşünür ki, yəqin arvad qonaq ilə xoslaşmaq üçün əsnək vasitəsilə ona işarə edir. Bu ara qonaq yenə də əsnəyir. Arvad da əsnəməyə başlayır. Kişinin bu "him-cimə" şəx-şübhəsi qalmır. Durub çölə çıxır və arvadını da bayıra çağırır. Onu pəyəyə aparıb öldürür, heç nə olmamış kimi qonağın yanına qayıdır. Bir neçə dəqiqəlik sükutdan sonra qonaq yenə də əsnəyir. Bu vaxt ev sahibidə qeyri-ixtiyari əsnəyir və indi ayılır ki, bəs gecənin yarısıdır, yuxusuzluq onu əldən salır. Kişi səhvini başa düşür və öz-özünə danışmış kimi mızıldanır: "Əsnək-əsnək gətirər heyf sənə pəyədəki"

Hər-hansı bir işdə tez-tələsik səhf qərar çıxardan adamlar üçün bu məsələdən istifadə edirlər.

Niyə bu taylılara qaradağlılar "qarabağlı" deyirlər?

Ötən çağlarda bir qaradağlı oğlan tez-tez Arazı adlayıb bu üzə çapqına gəlmiş. Dağda-döşdə otlayan yiyəsiz qoyun-quzuları haylayıb apararmış. Hər dəfə də anası oğlanı danlayıb-beməzdiyərmiş ki, gəl bu daşı ətəyindən tök, qayıt bu əməldən. Bir gün səni o tayda öldürəjəklər. Oğlan da anasının öyüd-nəsihətini qulaqardına vurub qayıdarmış ki, əşi, o tayda kişi nə gəzir? Yazıq ana da hey özünü didib-tökürmüş ki, bala, kişiyə nə gəlib o tayda. Yəqin qabağına çıxanı yoxdur. Oğlan da ta dil çevirmiyib keçir bu taya. Orda-burda əlinə keçəni qabağına qatıb bir ağır sürü düzəldir. Sürür Xudafərin körpüsünə tərəf ki, haylayıb adlasın o taya. Körpüyə çatanda çata-çatda gəvrik kolu yığan bir kişiyə ürjahlı olur. Kişini qorxutmaq üçün küy-kələk gəlir:

- Ayə, a tösmələk, çıx yoldan, vurdum! Çıx ayə, qoyun quzunu urküşdürmə! Baxır ki, gəvrik yığan onu heç sayı salmır, heç "bəli, bəli" demir. Hirsənib onu yaman-yavız söyür. Kişi ajiqlanıb dikəlir. Qaradağlı oğlan baxır

ki, yerdən sanki bir çinar ujaladı. Belində qara bağı, başında qara börkə elə bil Koroğludu ki, durub. Elə yerində nitqi batır qaradağlının. Kişi bir ayağını irəli qoyub, bir ayağını geri qoyub qaradağlı oğlanı atdan salır. Çəkib ağzından yaman-yavız deyən dilini kəsir.

Yığıb-yığmaladığı dana-davarı da əlindən alıb payı-piyada yola salır.

Qaradağlı oğlan evlərinə çatar-çatmaz kənd-kəsək tökülüb gəlir. Onu bu hala kim saldığını soruşurlar. Oğlan tez-tez əlini qurşağına aparıb kəkələyə-kəkələyə "qara bağı, qara bağı" deyir. Elə o çağdan bəri bu taylılara qaradağlılar "qarabağlı" deyirlər.

Balasını qoruya bilməyən yiyəsinə nə xeyir verəcək?

Güldəstə arvadın bir toyuğu cüce çıxarır. O, toyuğu balaları ilə birlikdə həyətdə buraxır. Bir azdan səse çölə çıxıb görür ki, qarğa çüçələrdən birini aparıb. Güldəstə qarı bir az həyətdə hərlənib içəri girir. Bu zaman yenidən toyuq-cüce səsi gəlir. Çölə çıxıb görür ki, cüçələrdən birini də qarğa çəpərin başında qabağına qoyub təpəsini deşir. Bu minvalla qarğa bir gündə 5 cücəsini məhv edir. Güldəstə arvad qalan cüçələri anaları ilə birlikdə hiyə salıb ağzını bağlayır və ovçu Musanın yanına gəlir:

-Ay Musa, qarğa mənim cüçələrimin axırına çıxır axı, mən nə edim?

-Ay Güldəstə, da nə edəcəksən ki, get toyuğun başını toxmağın üstünə qoy və balta ilə vurub bədənindən ayır.

-Elə niyə, ay Musa?

-Balasını qoruya bilməyən toyuq yiyəsinə nə xeyir verəcək, ay qız!

Nə yaxa cırmısan, nə də yaxanı cırıblar

Bir kişi, bostanını suvarmaq üçün dəhnədən su bağlayıb apararmış. Onu tanıyanlardan biri deyir:

-Mən bir işə mat qalmışam. Gördüyünüz bu kişinin altmışa yaxın yaşı var. Amma indiyə kimi o bir adamla üz-üzə gəlməyib. Heç kimlə dalaşmayıb. Odur ki, bu yaşda adam nə bir adamnan yaxalaşmış baş yarım, nə də yaxasını cırdır, başını yardır.

Bunu eşidən kişilərdən biri deyir:

-Mən indi onu cindən-dondan çıxararam, oyan-buya eləsə, vurub başını da yararam. O, belini götürüb arxın üstünə gəlir və suyu kəsib başqa səmətə döndərir. Özü də durub həmin adamın gelişini gözləyir. Bostanını suvarmaq istəyən kişi sahəyə çatmamış su quruyur. Beli götürüb dəhnəyə qayıdır.

Görür ki, bir adam dəhnəni yarım suyu dəyə aşağı buraxıb. Yaxınlaşmış deyir:

-Salami-ələykim, qarğa, yorulub yorçumayasan. Görürə ki, sənin işin mənimkindən fərzi. Eybi yoxdur, sən həyatını sula, sonra mən suvararam.

Cığal dam deyir:

-Mənim işim çoxdur. Mən hələ bir həftə həyatımı suvaracağam, sora da yenidən suvaracağam.

Kişi deyir:

-Neynək, qarğa, işin avand olsun. Sən qurtarandan sonra xahiş edirəm suyu biz tərəfə ötürərsən.

Cığallıq etmək istəyən kişi öz hərəkətlərindən peşman olur. Deyir:

-Qarğa, allah şeytana lənət eləsin. Mən səni sınayırdım. Sən ipək kimi adamsan. Elə bu xasiyyətinə görə nə yaxa cırmısan, nə də yaxanı cırıblar.

Bizi yaddan çıxarma

Bazıdan qoz almaq istəyən müştəri satıcıdan qozun qiymətini və keyfiyyətini soruşur.

Satıcı baldan şirin sözlərlə kişini ələ alır və onu inandırır ki, qozun keyfiyyətinə söz ola bilməz. O, tərəzid qozu çəkərkən söz arası deyir:

Qarğa, evdə görəcəksən ki, aldığı qoza söz yoxdur. Ancaq qozu yeyərkən bizi yaddan çıxarma!

Müştəri razı halda aldığı qozu torbasına tökür, satıcını əmin edir ki, onu heç vaxt untmayacaq.

Xülasə, kişi qozu evinə aparır. Arvad uşaq həresi bir az götürüb sındırmaq istəyir. Kişi də birini sındırır. Qozun ləpəsi qabıqdan çıxır. Birini sındırır o da eləcə olur. Evin külfəti də çalışır qabıqdan kicik də olsa ləpə qopara bilmir. Onlar dırnaqları ilə də olsa, qozdan yeyə bilmirlər. Kişi dilxol olur və qəflətdən satıcının sözləri yadına düşür. Arvad deyir:

-Dur bizdən, təbənədən bir şey gətir, görək ləpəni qabıqdan çıxara biləcəyikmi?!

Satıcı ona nahaqdan demirdi ki, qarğa, bizi yaddan çıxarma.

Söndü mənim çırağım, yandı sənin çırağın

Keçən çağlarda bir kişi öz ələngə-aləşasını bazara çəkib tərifləməyə başlayır:

-Gəlin ha, alın ha, qaçışı Qırat, duruşu Dürat. Minin, sürünün meydana, qılinc çalın, ad qazanın. İgidə qarğa, yolçuya yoldaş at satıram, gəlin ha!..

Yad yerdən gəlmiş birisi satıcının şirin dilinə allanıb ata yaxın gəlir. Özünü at tanıyan kimi göstərib soruşur: -Dikdə bürəyib, dolayda çəşmir ki? Satıcı da şirin dilini işə salır:

-Özümün adım Abıdı, atımın adı

Yabıdı, duru bu, duruşu bu, alırsan al, ha budu. Min dolay, sür yoxuşa, bürəyə mən zamin. Vallah, qarğa, öz çırağımı söndürüb, sənin çırağını yandırdıram...

Yad yerdən gəlmiş yabançı atı alıb, cilovundan yapışib yolları evinə. At da ayağı-ayağına dolaşa-dolaşa birtəhər gedib çıxır kişinin qapısına. Kişi yol yorğun olduğundan ertədən başını atır yerə. Gecə yarısı oyanır. Deyir gedim atı yoxlayım, birdən oğru-əyri mənə köhlən olduğunu duyduğum düşüb aradan çıxardar. Kişi çırağı götürüb məhələ gəlir.

Baxır ki, at əbədəyə düşüb. Tez evə qaçıb arvadı oyadır. Arvadla köməkləşib bir təhər atı durğuzurlar. Atı ayaq üstə qoyub evə dönlülər. Kişi gecədən bir az keçmiş yenə durub məhələ gəlir. Baxır ki, at yenə də əbədəyə düşüb. Başılıvlu arvadın ardınca evə qaçır...

Bir gecə, iki gecə, üç gecə. Qərəz, hər gecə əli çıraqlı atı yoxlamağa gəlir və hər dəfə də onu əbədədə görür. Əlini dizinə vurub deyir:

-O zalımoğlu, öz çırağımı söndürüb, sənin çırağını yandırdım deyəndə elə bunu nəzərdə tutmuş!..

(ardı gələn sayımızda)

**Toplayanı və çapa hazırlayanı
Faiq Şükürbəyli,
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru**

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ
PREZİDENTİ YANINDA KÜTLƏVİ
İNFORMASIYA VASİTƏLƏRİNİN İNKİŞAFINA
DÖVLƏT DƏSTƏYİ FONDUNUN
MALİYYƏ DƏSTƏYİ İLƏ DƏRC OLUNUR**